

दुहवी नगरपालिका

स्थानीय राजपत्र

खण्ड : ३ संख्या : ९ प्रकाशन मिति : २०७७/०७/०३

भाग २

दुहवी नगरपालिका

विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता
सम्बन्धी कार्यविधि २०७७

विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी कार्यविधि २०७७

कार्यपालिकाबाट पारित मिति: २०७७/०६/११

प्रमाणिकरण मिति: २०७७/०६/२९

प्रस्तावना:

विश्वव्यापी दिगो विकासको लक्ष्य अनुरूप सबै विद्यालयहरूमा आधारभूत खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छताको प्रावधान हुनपर्ने गरी सूचकाङ्क तोकेको, नेपालको संविधानका भाग तीन मौलिक हकको धारा ३५ का उपधारा ४ ले प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइमा पहुँचको हक सुनिश्चित गरेको र विद्यालय क्षेत्र विकास योजनाले गुणस्तरीय शिक्षाका लागि विद्यालयमा स्वच्छ खानेपानी व्यवस्थापन, सरसफाइका सुविधा र स्वच्छ वातावरणको आवश्यकतालाई महत्वपूर्ण पक्षको रूपमा लिएको सन्दर्भमा सबै विद्यालयहरूमा खानेपानी र सरसफाइको सुविधा एवम् स्वच्छ वातावरणको विकास तथा प्रवर्द्धन गर्ने कार्यमा एकरूपता ल्याई सिकाइ उपलब्धि तथा शैक्षिक गुणस्तरमा सुधार गर्न आवश्यक भएकोले, दुहबी नगरपालिकाले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ को उपदफा ७ बमोजिम नगर कार्यपालिकाको मिति २०७७/०६/११ को बैठकबाट यस “दुहबी नगरपालिकाको विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी कार्यविधि २०७७” स्वीकृत गरी लागू गरेको छ ।

परिच्छेद १

संक्षिप्त नाम र परिभाषा

१ संक्षिप्त नाम र प्रारम्भः

क) यो कार्यविधिको नाम “विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी कार्यविधि २०७७” रहेको छ ।

ख) यो कार्यविधि नगर कार्यपालिकाले स्वीकृत गरी राजपत्रमा प्रकाशन गरेको मितिदेखि लागू हुनेछ ।

२ परिभाषा: विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा:

(क) नगरपालिका भन्नाले दुहबी नगरपालिका भन्ने बुझनुपर्दछ ।

(ख) विद्यालय भन्नाले यस नगरपालिकामा रहेका सबै किसिमका विद्यालय भन्ने बुझनुपर्दछ ।

(ग) शिक्षा समिति भन्नाले दुहबी नगरपालिका स्तरीय शिक्षा समिति भन्ने बुझनुपर्दछ ।

(घ) समिति भन्नाले कार्यविधिको परिच्छेद ४ बमोजिम गठित समिति भन्ने बुझनुपर्दछ ।

(ङ) प्रधानाध्यापक भन्नाले यो कार्यविधि लागू हुने सम्बन्धित विद्यालयको प्रधानाध्यापक भन्ने बुझनुपर्दछ ।

(च) “तारापद्धति” भन्नाले विद्यालयमा विद्यमान खानेपानी र सरसफाइका सुविधा, स्वच्छता अभ्यासको अवस्था, संस्थागत सुदृढीकरण र दिगोपनासँग सम्बन्धित तोकिएको सूचकहरूको आधारमा विद्यालयले स्वमूल्याङ्कन गरी विद्यालय व्यवस्थापन समितिको सिफारिसमा

गाउस्तरीय शिक्षा समितिले प्रमाणीकरण गरे अनुसार एक, दुई वा तीन तारामा वर्गीकरण गर्दा खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता प्रवर्धनलाइ स्तरीकृत गर्दै लैजाने पद्धति भन्ने बुझनुपर्दछ।

परिच्छेद २

लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति

(क) लक्ष्य:

विद्यालयमा दिगो खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्धन गरी शैक्षिक उपलब्धि बढाउन अनुकूल वातावरणको सिर्जना गर्ने ।

(ख) उद्देश्यहरू:

अ. विद्यालयमा सबै बालबालिकाहरूका लागि अनुकूल हुने गरी खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका सूचक एवम मापदण्ड तयार गर्ने,

आ. तयार गरिएका मापदण्ड कार्यान्वयनका लागि विधि, प्रक्रिया र पद्धतिका विषयमा सहजीकरण गर्ने,

ई. विद्यालयमा स्वच्छ खानेपानीका व्यवस्थापन, सरसफाइका सुविधा र स्वच्छ वातावरण तयार गर्नका लागि उपलब्ध स्रोत साधनका उपयोगमा विभिन्न निकायहरूको भूमिका पहिचान एवम समन्वयका लागि सहजीकरण गर्ने ।

(ग) रणनीतिहरु:

- (क) विद्यालय खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छताका सवालहरूलाई संघीय, प्रादेशिक तथा स्थानीय तहका योजना प्रक्रियामा प्रवाहीकरण गर्ने,
- (ख) विद्यालय खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धनका लागि सरकारी, गैह्र सरकारी, निजी क्षेत्र र नागरिक समाजका बीच समन्वय, सहकार्य र साझेदारी गर्ने,
- (ग) विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका विषयलाई विद्यालय स्तरीय योजनामा समावेश गर्ने,
- (घ) विद्यालय खानेपानी र सरसफाइका सुविधा र स्वच्छता प्रवर्द्धनका लागि निरन्तर स्वमूल्याङ्कन पद्धति अवलम्बन गर्ने,
- (ङ) बाल क्लब, विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति र सराकारवालाहरूको क्षमता विकास गर्ने,
- (च) विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता कायम गर्ने कार्यलाई नियमित सिकाइ क्रियाकलापसंग आबद्ध गर्ने ।

परिच्छेद ३

मापदण्ड सम्बन्धि व्यवस्था

विद्यालय खानेपानी सरसफाई तथा स्वच्छताका मापदण्ड: सबै विद्यालयहरूमा पानी, शौचालय, वातावरणीय सरसफाई, हरियाली वातावरण, स्वच्छता सुविधा, स्वच्छता शिक्षा, महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन, संस्थागत व्यवस्था र दिगोपना, विपद जोखिम व्यवस्थापन, अनुगमन तथा जवाफदेहिताका आधार सहितका मापदण्ड हुनेछ । विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका अवस्थालाई मूल्याङ्कन गरी वर्गीकरण गर्न तारा पद्धतिलाई आधार मानिनेछ ।

परिच्छेद -४

वर्गीकरण सम्बन्धि व्यवस्था

(क) विद्यालयका वर्गीकरण अनुसूची १ अनुसारका मापदण्डहरूका आधारमा गरिनेछ ।

(ख) विद्यालयमा विद्यमान खानेपानी सरसफाई एवम स्वच्छताको अवस्था हेरी तोकिएका मापदण्डको आधारमा विद्यालयलाई उत्कृष्ट, मध्यम र सुधारोन्मुख गरी तीन वर्गमा वर्गीकरण गरिनेछ ।

(ग) यस कार्यविधिका आधारमा पहिचान भएका उत्कृष्ट विद्यालयका लागि तीन तारा, मध्यम अवस्थाका लागि दुई तारा र सुधारोन्मुख अवस्थाका लागि एक तारा सबैले देख्न सक्ने ठाउँमा प्रदर्शन गर्ने व्यवस्था विद्यालयले मिलाउनु पर्नेछ ।

परिच्छेद -५

समिति सम्वन्धी व्यवस्था

५. विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति: विद्यालयमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्वन्धी योजना तर्जुमा, सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्नका लागि प्रत्येक विद्यालयमा सम्वन्धित विद्यालय व्यवस्थापन समितिको मातहतमा रहने गरी देहायका सदस्य रहेका एक विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति रहनेछ।

क. विद्यालय व्यवस्थापन समितिको अध्यक्षले तोकेको सो समितिको सदस्य
— अध्यक्ष

ख. विद्यालयको प्रधानाध्यापक — सदस्य

ग. शिक्षक अभिभावक सङ्घले आफूमध्येबाट छानी पठाएको एकजना महिला
सदस्य — सदस्य

घ. विद्यालय सेवा क्षेत्रभिन्न रहेको स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाको प्रतिनिधि
एकजना — सदस्य

ङ. बाल क्लबका पदाधिकारीहरूले आफूमध्येबाट छानी पठाएको एकजना
छात्रा सहित दुईजना —सदस्य

च. विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्पर्क शिक्षक एकजना —
सदस्य सचिव

परिच्छेद -६

बैठक सम्बन्धी व्यवस्था

६. बैठक सम्बन्धी व्यवस्था:

- (क) समितिको बैठक दुई महिनामा कम्तीमा एक पटक बस्नेछ ।
- (ख) समितिको बैठक समितिका अध्यक्षका निर्देशनमा सदस्य सचिवले बोलाउनेछ ।
- (ग) समन्वय समितिको बैठकमा छलफल हुने विषय सूची सदस्य सचिवले बैठक पूर्व सदस्यहरूलाई जानकारी गराउन पर्नेछ ।
- (घ) समितिमा तत्काल कायम रहेका पचास प्रतिशतभन्दा बढी सदस्यहरू उपस्थित भएमा गणपुरक संख्या पुगेका मानिनेछ ।
- (ङ) समितिको बैठकको अध्यक्षता समितिका अध्यक्षले गर्नेछ र निजका अनुपस्थितिमा बैठकमा उपस्थित सदस्यहरूले आफूमध्येबाट छानेको सदस्यले बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ ।
- (च) समितिका बैठकमा बहुमतको राय मान्य हुनेछ र मत बराबर भएमा बैठकका अध्यक्षता गर्ने व्यक्तिले निर्णायक मत दिन सक्नेछ ।
- (छ) बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद -७

समितिको काम कर्तव्य एवं अधिकार

७. समितिको काम कर्तव्य र अधिकार

- (क) विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सुविधाहरूको सुनिश्चितताका लागि सहभागितात्मक योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने,
- (ख) विद्यालयमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्धनका लागि सरोकारवालाहरूसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने,
- (ग) विद्यालय सुधार योजनामा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका क्रियाकलापहरू समावेश गराई स्वच्छताको अभ्यास गराउने वातावरण तयार गर्ने,
- (घ) विद्यालयलाई मापदण्डको आधारमा उत्कृष्ट अवस्थामा पुर्याउनका लागि आवश्यक स्रोतहरूको खोजी र व्यवस्थापन गर्ने,
- (ङ) विद्यालयका खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सुविधाहरूको मर्मत, सम्भार, रेखदेख र अनुगमन गर्ने,
- (च) विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको स्वअनुगमन फाराम भरी विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई उपलब्ध गराउने,
- (छ) विद्यालयलाई तीन तारायुक्त बनाउन र निरन्तरता दिनका लागि विद्यालय व्यवस्थापन, प्रशासन र बाल क्लबसँग समन्वय गरी अन्य आवश्यक क्रियाकलापहरू गर्ने ।

परिच्छेद -८

स्वमूल्याङ्कन, वर्गीकरण र प्रमाणीकरण प्रक्रिया सम्बन्धि व्यवस्था

८. विद्यालय स्वमूल्याङ्कन, वर्गीकरण र प्रमाणीकरण प्रक्रिया:

- (क) परिच्छेद ४मा उल्लिखित सुचकहरूको आधारमा समितिले शैक्षिक सत्र सुरु भएको दुई महिना भित्र स्वमूल्याङ्कन गर्नुपर्नेछ ।
- (ख) समितिले आफ्नो रायसहित स्वमूल्यांकन फाराम विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा पेश गर्नुपर्नेछ ।
- (ग) विद्यालय व्यवस्थापन समितिले आफ्नो रायसहित स्वमूल्यांकन फाराम प्रमाणिकरणका लागि नगरपालिका स्तरीय शिक्षा समिति समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ ।
- (घ) नगरपालिका स्तरीय शिक्षा समितिले विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छतामा प्राविधिक सहितको सिफारिसमा तारा निर्धारण गर्नेछ ।
- (ङ) लगातार दुइ पटकको बार्षिक समीक्षामा कुन विद्यालयले तीन ताराको अवस्थालाई कायम राख्न सफल भएमा नगरपालिका स्तरीय शिक्षा समितिले त्यस्ता विद्यालयलाई प्रोत्साहन स्वरूप पुरस्कार प्रदान गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद-९

क्षमता विकास तथा वित्तीय व्यवस्थापन सम्बन्धि व्यवस्था

९. अ. क्षमता विकासका क्रियाकलापः

अ. विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धनका लागि विभिन्न तहमा क्षमता विकासका देहाय बमोजिमका क्रियाकलापहरु सञ्चालन हुनेछन्।

(क) सङ्घीय तहका समन्वयमा विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धनका लागि नीतिगत विषयमा गोष्ठी, सेमिनारहरु आयोजना गरिनेछ ।

(ख) प्रदेश तहको समन्वयमा सरकारी तथा गैर सरकारी निकाय र सरोकारवालाहरुलाई विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन सम्बन्धी सिकाइ आदान प्रदान, योजना तर्जुमा तथा समन्वय गोष्ठी तथा सम्मेलनहरुको आयोजना गरिनेछ ।

(ग) स्थानीय तहको समन्वयमा सरकारी तथा गैर सरकारी निकाय, नगरपालिका स्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति, नगरपालिकास्तरीय शिक्षा समितिका पदाधिकारीहरु, शिक्षक अभिभावक संघ र बालक्लब समेतलाई विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन सम्बन्धी अभिमुखीकरण गोष्ठी सञ्चालन गरिनेछ ।

आ. वित्तीय व्यवस्थापन ः विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ लगायतका सुविधाहरूको मर्मत सम्भार एवं स्तर वृद्धि गर्न विद्यालयले निम्न स्रोतहरूबाट छुट्टै मर्मत सम्भार कोषका व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

(क) सङ्घ, प्रदेश तथा स्थानीय तहबाट प्राप्त रकम,

(ख)संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय निकायहरू, दातृ निकायहरू र विकासका साझेदारहरूबाट नियमानुसार प्राप्त सहयोग, ग.अन्य व्यक्ति वा निकायहरूबाट प्राप्त दानदातव्य, पुरस्कार,

(ग)विद्यालय स्वयंले संकलन तथा विनियोजन गरेका रकम ।

परिच्छेद ९को आ मा रहेको कोषबाट देहाय बमोजिमका कार्यहरू गर्न सकिनेछ ।

(क) विद्यालय खानेपानी तथा सरसफाइका सुविधाहरूका मर्मत सम्भार,

(ख)सरसफाइ सामग्रीहरू (ब्रस, साबुन, हर्पिक वा फिनेल आदि) व्यवस्थापन,

(ग)मर्मत सम्भारका लागि आवश्यक पर्ने औजार तथा सामग्रीहरूका व्यवस्था लगायत अन्य आवश्यक कार्यहरू,

(घ) अनुसुचि १ बमोजिमका सूचकहरूको आधारमा स्तरोन्नतिसँग सम्बन्धित कार्यहरू गर्ने ।

परिच्छेद १०

विभिन्न निकायहरूको समन्वय तथा भूमिका सम्बन्धि व्यवस्था

सबै विद्यालयहरूमा खानेपानी र सरसफाइका सुविधा एवम स्वच्छता प्रवर्द्धनमा एकरूपता ल्याइ बालबालिकाहरूको विद्यालयमा उपस्थित हुने दरमा वृद्धि गरी सिकाइ उपलब्धि तथा शैक्षिक गुणस्तरमा सुधार गर्न देहायका निकायहरूका निम्नानुसारका भूमिका रहनेछ।

१०. अ. शिक्षा विभाग वा संघीय शिक्षा हेर्ने निकायबाट विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धनका लागि बजेटको व्यवस्था गर्न, खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी अनुसन्धान, विकास तथा प्रभाव मूल्याङ्कनमा सहयोग गर्ने, विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी सूचकहरूलाई शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणालीमा आवद्ध हुन अनुरोध गर्ने।

आ. नगरपालिका स्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति :

- (क) नगरपालिकालाई खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धनका लागि सो सम्बन्धि कानून बनाउन, कार्यान्वयन गर्न अनुरोध गर्ने,
- (ख) विद्यालय स्तरमा योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि बजेटका व्यवस्था गर्न अनुरोध गर्ने,,
- (ग) खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धि सूचना तथा तथ्याङ्क व्यवस्थापन गर्ने,

- (घ) विद्यालयहरूमा नगर शिक्षा समिति मार्फत प्राप्त भएका तोकिएका मापदण्ड बमोजिम कमजोर देखिएका विद्यालयहरूलाई प्राथमिकताका आधारमा खानेपानी तथा सरसफाइका सुविधाहरू निर्माणमा सहयोग गर्ने,
- (ङ) विद्यालयहरूको अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन गरी नगरपालिका स्तरीय शिक्षा समितिलाई खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धि आवश्यक सुझावहरूका बारेमा जानकारी दिने,
- (च) शिक्षक र विद्यालय व्यवस्थापन समितिहरूको क्षमता विकासमा सहयोग गर्ने,
- (छ) नगरपालिकालाई खुला दिसामुक्त र पूर्ण सरसफाइ उन्मुख क्षेत्र घोषणा गर्नुभन्दा पहिला सब विद्यालयहरूमा खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छताका सुविधा भइ प्रयोग भएका अवस्थाको सुनिश्चितता गर्ने,
- (ज) नगर शिक्षा समितिलाई आफ्नो नगरपालिका क्षेत्रभित्र सञ्चालन हुने विद्यालयहरूमा विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका क्रियाकलापहरूको व्यवस्थापन, रेखदेख, अनुगमन तथा मूल्यांकनका काम सो का लागि आवश्यक सहयोग गर्न, खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता सम्बन्धी रणनीतिक योजना तयारी तथा बजेटका व्यवस्थापन गर्न, सूचना, शिक्षा, संचारसँग सम्बन्धित श्रव्य दृष्य सामग्रीहरूको विकास तथा वितरणमा सहयोग गर्न, नगरपालिकालाई खुला दिसामुक्त र पूण सरसफाइउन्मुख क्षेत्र घोषणा गर्नुभन्दा पहिला सब विद्यालयहरूमा खानेपानी सरसफाइ तथा

स्वच्छताका सुविधा भइ प्रयोग भएका अवस्थाको सुनिश्चितता गर्न, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरी गराई तारा प्रमाणीकरण गर्न, मापदण्ड पुरा नभएका विद्यालयहरूका स्तर वृद्धिको लागि आवश्यक बजेट व्यवस्थापन गर्न नगरस्तरीय खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिलाइ सुझाव दिने कार्यका लागि अनुरोध गर्ने ।

ई.विद्यालय व्यवस्थापन समिति: प्रत्येक विद्यालयमा शिक्षा ऐनमा उल्लेख भए बमोजिम गठन भएका विद्यालय व्यवस्थापन समितिले विद्यालयमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका त्रिमयाकलापहरू सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापन गर्नेछ :

- (क) योजना निर्माण, समन्वय, अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गर्ने,
- (ख) विद्यालयमा खानेपानी तथा सरसफाइका सुविधाहरूका सुनिश्चित गर्ने,
- (ग) कोष सङ्कलन तथा परिचालन गर्ने,
- (घ) समितिले पेश गरेको स्वमूल्यांकन फाराम समीक्षा गरी प्रमाणीकरणका लागि नगरस्तरीय शिक्षा समिति समक्ष पेश गर्ने,
- (ङ) समितिल सिफारिस गरेको स्वमूल्यांकनमा आवश्यकता अनुसार पुनरवलोकनका लागि सोही समितिमा पठाउन व्यवस्था गर्ने,

इ. प्रधानाध्यापक :

- (क) खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना तर्जुमा, समन्वय, सञ्चार र कार्यान्वयन गन समितिलाई सहयोग गर्ने,
- (ख) समितिले तयार गरेको योजना तथा प्रस्तावित कार्यक्रमलाई विद्यालय स्तरीय योजनामा समावेश गर्ने,
- (ग) खानेपानी र सरसफाइमा तीन ताराको अवस्था हासिल गरी यसलाई कायम राख्न आवश्यक व्यवस्था गर्ने,
- (घ) विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्धन सम्बन्धी अतिरिक्त क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्ने,
- (ङ) कार्यरत शिक्षकमध्ये उपलब्ध भएसम्म एक जना महिला शिक्षकलाई विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्पर्क शिक्षक तोक्ने,
- (च) विद्यालयल विषयसँग सम्बन्धीत नियमित शिक्षण सिकाइ गर्दा खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धी विषय समावेश गरी पठनपाठन गराउने व्यवस्था मिलाउने,

उ. अभिभावक :

- (क) विद्यालयमा खानेपानी तथा सरसफाइका सुविधाहरू निर्माण, मर्मत सम्भार गन सहयोग गर्ने,
- (ख) बालबालिकाहरूलाई जीवन पद्धतिक रूपमा स्वच्छकर आनीबानी अपनाउन उत्प्रेरित गर्ने ।

ऊ. विद्यार्थी बाल क्लब :

- (क) विद्यालयमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा सहयोग गर्ने,
- (ख) उपयुक्त स्वच्छकर आनीबानी अपनाउन र सहपाठीहरूलाई समेत अपनाउन उत्प्रेरित गर्ने,
- (ग) सफलताका कथाहरूका सडकलन र प्रदर्शन गर्ने,
- (घ) घर, अभिभावक, सहपाठीहरू र समुदायलाई उत्प्रेरित गर्ने ।

ऐ. विकासका साझेदारहरू :

- (क) विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका लागि आर्थिक सहयोग गर्ने,
- (ख) विपदका समयमा विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका लागि मानवीय सहयोग उपलब्ध गराउन,
- (ग) क्षमता विकास तथा अनुसन्धानका लागि सहयोग उपलब्ध गराउने,
- (घ) चेतनामूलक सामग्रीहरूको विकास र वितरणमा सहयोग गर्ने,
- (ङ) राम्रा अभ्यासहरूको संकलन गरी छपाइ तथा वितरण गर्ने ।

परिच्छेद ११

विविध

क. प्रमाणिकरण गर्ने प्रक्रिया ः समितिले शैक्षिक सत्र सुरु भएको दुई महिनाभित्र अनुसूचि १ अनुसारका सूचकहरूका आधारमा स्वमूल्याङ्कन गरी

रायसहित नगरशिक्षा समितिमा प्रमाणिकरण लागि विद्यालय व्यवस्थापन समिति समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ । प्राप्त प्रतिवेदन विद्यालय व्यवस्थापन समितिले एक महिनाभित्र प्रमाणिकरणका लागि नगर शिक्षा समिति समक्ष पठाउनुपर्नेछ । नगर शिक्षा समितिले अनुगमन मूल्याङ्कन गरी तारा निर्धारणको प्रमाणीकरण गर्नेछ । नगर शिक्षा समितिले सोका प्रतिवेदन नगरपालिका स्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिमा पठाउन पर्नेछ ।

ख. स्थानीय तहमा पेश गर्नुपर्ने ः सम्बन्धित विद्यालयले विद्यालय खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता सम्बन्धमा आफूले प्रमाणिकरण पश्चात् प्राप्त गरेको नतिजाका विवरण स्थानीय तहको शिक्षा हेर्ने निकायमा पठाउन पर्नेछ ।

आज्ञाले
विनोद कुमार न्यौपाने
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत